

Jana GROLLOVÁ, *Memento mori středověkých reformních postil. Obraz života a smrti v písemné tradici českého středověkého kazatelství*. Ostrava / České Budějovice 2017, 336 s. ISBN 978-80-7464-937-0. ISBN 978-80-88030-22-5

Ve své první samostatné monografii se Jana Grollová snaží zúročit svůj dlouhodobý zájem o pozdně středověkou exegetickou literaturu. Množství studií a vědeckých statí této autorky o morální teologii v díle českých reformních myslitelů jako byli Tomáš Štítný, Petr Chelčický či Jan Rokycana již našlo své pevné místo v odborné diskusi. Není tedy divu, že se historička Jana Grollová rozhodla zasadit své dřívější výzkumy do celkového kontextu husitské postilografie. Syntéza *Memento mori středověkých reformních postil* ovšem neulpívá na pouhém parafrázování dříve publikovaných výstupů autorky. Grollová se snaží obohatit svou dosavadní pramennou základnu, a docílit tak vyváženějšího přístupu k vysoce komplexnímu a složitému tématu české reformní homiletiky druhé poloviny 14. a průběhu 15. století. Netřeba zdůrazňovat, že se jedná o velice odvážný krok, jenž si vyžaduje důkladnou znalost bohaté badatelské tradice a široké (editované i needitované) pramenné základny. A nejen to. Vzhledem ke stále živému a metodologicky progresivnímu diskurzu nad touto problematikou¹ si dokonce troufám tvrdit, že se jedná o jedno z nejtěžších témat české mediévistiky. Janě Grollové nelze upřít snahu o zodpovědné zvládnutí takto náročného úkolu, finální výstup její práce však zůstává kdesi na pomezí pramenné heuristiky a rozsáhlé přípravné studie.

Grollová se rozhodla začít svůj výklad velice obsírným nástinem dějin křesťanského kazatelství od jeho počátku až do konce středověku, a v návaznosti nato vylíčit i chronologický vývoj české postilografie do poloviny 14. století. Tyto dvě úvodní kapitoly tvoří zhruba čtvrtinu celého textu, což vzbuzuje otázku, zda je takto široce pojatý výklad opravdu důležitý k pochopení ústředního tématu monografie. Odpověď nemusí být negativní. Lze si představit takovýto

1 Velice živá badatelská diskuze nad problematikou pozdně středověkého reformního smýšlení se přitom neodehrává jenom na tuzemské scéně. Za vše zde zmiňme pravidelné konference a sborníky mezinárodní výzkumné platformy *The Bohemian Reformation and Religions Practise*. Za zmínku stojí též nedávno vydaná monografie francouzského historika Oliviera MARINA, *Geneze pražského reformního hnutí 1360–1419*, Praha 2017.

úvod ve formě eseje, která pojednává o problematice dlouhých dějin kazatelství jakožto o nutném předpokladu ke složitým teologickým otázkám pozdně středověkého reformního smýšlení. Jana Grollová se však snaží spíše o učebnicový přehled dějin homiletiky, jenž se opírá o fragmentární a nezřídka velmi zastaralou literaturu.² Do textu se proto dostávají překonané a zjednodušující výkladové koncepty, čímž se prodlužuje jejich „životnost“ v odborné literatuře. Naopak zde téměř chybí reflexe moderního zahraničního bádání, které zaznamenalo v posledních padesáti letech nebývalý rozkvět.³

Název knihy zní velmi explicitně a vyvolává poměrně jasnou představu, o čem by mělo dílo pojednávat. Není zřejmé, zda bylo záměrem autorky vyprovokovat ve čtenářích touto cestou rozpor a diskusní potenciál. Samotné jádro syntézy totiž není primárně o nábožensko-kulturním fenoménu *memento mori* v té podobě, jak jsme zvyklí jej většinou chápat. Oproti konvenčnímu vnímání nauky o *dobré smrti* jakožto souboru normativních apelů a vzorců chování, podle nichž se má každý jedinec připravovat na svůj odchod z pozemského života, rozumí Jana Grollová této věroučné problematice mnohem širěji. Pod zastřešující pojem *memento mori* zahrnuje autorka v podstatě všechny aspekty morální teologie. Není pochyb o tom, že podmínkou křesťanské morálky vždy byla víra v Poslední soud, a s ní spojené otázky spásy a zatracení. Autorka se tedy zaměřuje na morální důraz reformního kazatelství a interpretuje ho vcelku logicky jako odraz dobové eschatologie. Nutno však podotknout, že nastíněné vnímání není v knize přesně definováno, a až ze samotného výkladu vysvítá, jak široce pojmu

2 Mezi často citovanými zdroji nacházíme kupříkladu přehledové publikace Hynka HRUBÉHO (*České postily. Studie literárně a kulturně historická*, Praha 1901) či Josefa SMOLÍKA (*Kázání v reformaci*, Praha 1957; *Radost ze slova. Náčrt homiletiky*, Praha 1983). Mezi interpretačně zkreslující texty je třeba počítat i učebnicově laděné knihy Jiřiny KUBÍKOVÉ (*Kázání od času předreformačního k velikému probuzení*, Praha 1998; *Kázání ve starověku a středověku*, Praha 2002).

3 Mezi neopominutelné platformy zveřejňující pravidelně vědecké výsledky v oboru studia kazatelství již více než šedesát let patří časopis *Medieval Sermon Studies* vydávaný společností *International Medieval Sermon Studies Society*. Z četných anglofonních monografií o kazatelské tematice lze poukázat alespoň na ediční řadu *Sermon* vydávanou dlouhodobě nakladatelstvím *Brepols*. Z této ediční řady Grollová cituje pouze knihu Beverly M. KIENZLE (ed.), *The Sermon* (Typologie des Sources du Moyen Âge Occidental 81–83), Turnhout 2000.

memento mori Grollová rozumí. Čtenář se tedy může jenom dohadovat, jak jsou položeny badatelské otázky.

Jinak je tomu s pojmem *postila*, který Grollová objasňuje na samém začátku své práce, ještě před úvodními kapitolami. Definice rozebíraného typu pramene jakožto exegetického textu navázaného na mešní perikopy bez ohledu na formu jeho prezentace je vskutku klíčová, neboť umožňuje do souboru zkoumaných textů zahrnout kromě kazatelských sbírek i spisy laických autorů, které byly určeny pouze pro domácí čtení. Nepřekvapí tedy, že se v knize setkáme nejen s díly Konráda Waldhausera (*Postilla studentium sanctae universitatis Pragensis*), Jana Rokycany, okrajově pak s díly Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova, Jana Husa a Jakoubka ze Stříbra, ale i se spisem Tomáše Štítného (*Řeči nedělní a sváteční*). Apendix nastíněného výčtu autorů tvoří samostatná podkapitola věnovaná Martinovi Philadelphovi Zámorskému a jeho *Postille evangelické* z konce 16. století.

Jana Grollová zvolila popisnou formu výkladu. Po krátkém životopisném medailonu toho kterého autora vždy následuje obecná charakteristika jeho postily a poté dochází k zevrubné parafrázi jednotlivých pasáží díla (většinou kázání). Tento postup má jistě svá úskalí. Neumožňuje kupříkladu přehledně sledovat vývoj jednotlivých náboženských trendů, jako jsou otázky individualizace svědomí, vztah milosti posvěcující a lidského jednání, role eucharistie ve spásě člověka a mnohé jiné. Snaha o úplné postihnutí rozebíraných děl zde tedy brání problémově zaměřené komparaci. Ta by přitom byla více než žádoucí, neboť by mohla přispět do diskuse o problematickém konceptu tzv. předchůdců Husových. Místo toho se Jana Grollová řečeného konceptu nekriticky přidružuje.

Autorce se nedá upřít vhled do teologické problematiky. Tento potenciál však vyznívá poněkud na prázdno kvůli chaotické systematizaci textu. Jeden příklad za všechny. Jana Grollová pociťuje nutnost obeznámit čtenáře se strukturou bohoslužby a základní teologií mešní liturgie. Navzdory předpokládané znalosti liturgiky u cílové skupiny čtenářů připustíme, že tento výklad může být za jistých okolností užitečný. Řečený nástin však zaznívá uprostřed kapitoly o Konrádu Waldhauserovi a jeho postile (přesněji řečeno na začátku třetí podkapitoly), aniž by bylo vysvětleno, proč se tak děje právě zde. Podobné prvky činí text knihy dosti zmatečným, nehledě na občasné opakování jednotlivých částí výkladu v různých kapitolách. Za textem knihy nalézáme několik tabulek, které přehled-

ným způsobem ukazují proměnlivé části bohoslužby (tzv. *proprium*) v průběhu liturgického roku a vztah sledovaných postil k mešním perikopám.

Kniha *Memento mori středověkých reformních postil* tedy vzbuzuje kontroverzní pocity. Na jednu stranu přispívá k současné odborné debatě, na druhou stranu nenabízí žádné nosné interpretační modely. Na jedné straně znovu otevírá badatelské otázky nad dříve probádanými prameny, na druhé straně petrifikuje zastaralé výzkumné teze a koncepty. Zdá se tedy, že největší přínos předkládané publikace spočívá v jejím diskusním potenciálu, to zřejmě nebylo prvotním záměrem autorky. Bude to právě odborné plénum, které snad odpoví na předložená témata formou dalších výzkumů. Před stejnou výzvou však stojí i Jana Grollová, která by si nad takto připraveným tématem mohla (a snad i měla) položit další otázky.

Vojtěch Vecěř

***Nejstarší městská kniha tábořská z let 1432–1452*, Alena M. Černá – František Šmahel (ed.), Praha, Centrum medievistických studií 2017 (= *Archiv český XLII*), XLVII + 323 s. + CD v příloze. ISBN 978-80-7007-497-8**

Je to naše snad vůbec nejznámější (středověká) městská kniha – vděčí za to nikoli svému stáří (byť i ona náleží do nepočetné skupiny dochovaných městských knih z doby před polovinou 15. století), ale okolností jiným: tou první z nich je místo vzniku, tedy Tábor, kde jen o něco málo více než desetiletí dělí proslulé tábořské kádě na straně jedné a přechod (de facto téměř kontinuita, především s městskými knihami ústeckými) na obvyklý způsob evidence majetkoprávních transakcí na straně druhé. Z téhož se odvíjí bod druhý: patrně žádná jiná městská kniha u nás se nedočkala tak detailní a v dlouhém časovém horizontu neutuchající pozornosti jako právě tato – do mnoha stovek stran jdou studie velkým dílem (ne-li takřka výhradně) založené právě na tomto prameni. A navázat lze aspektem třetím: v onom úctyhodném objemu literatury, vzešlé z pozornosti věnované prvním desetiletím existence Tábora prakticky nepřetržitě od dob prvního tábořského historiografa Martina Koláře (1836–1899), ční nejstarší tábořská městská kniha doslova jako solitér nejen s ohledem na svou mimořádnou výpo-

vědní hodnotu, ale nemalou měrou i v důsledku krajně neblahých osudů, jež postihly tábořský městský archiv roku 1850. Nešetrné vystěhování z radnice bylo následováno jeho rozptýlením a z velké části zničením. Ztráty zcela fatální (minimálně z hlediska detailního vhledu do vnitřních dějin města) se týkají celého pohusitského století, z něhož máme dochovány jen jednotliviny, byť mezi nimi, pravda, i minimálně dvojí unikát: kostelnický počet 1509/1510, náležející k nemnoha památkám svého druhu,¹ a právě nejstarší městskou knihu. To, že zůstala zachována, působí téměř jako zázrak – neznámo kdy se ji podařilo folmavskému faráři a vlastenci Antonínu Krejčímu uchránit před rozřezáním na kornouty, tím, že knihu zakoupil a roku 1868 věnoval do Musea Království českého (dnešní Národní muzeum), v němž byla dlouho uložena pod signaturou F 228.

„Nejstarší tábořská městská kniha“ (dnes uložená ve fondu Archiv města Tábor ve Státním okresním archivu v Táboře) je terminus technicus tak zažitý, že vzdor jeho nepřesnosti (jde vlastně o rychtářský rejstřík) jej užívají celé generace badatelů, a zachovali jej i editoři tohoto pramene, A. Černá a F. Šmahel (v titulu a následně i v celé publikaci). (Ostatně i poměr stran a jejich rozměry, výška 295 mm a šířka 110 mm, odpovídají ustálenému formátu úročnic aj. rejstříků, doložených z téže doby z prostředí sousední rožmberské administrativy.) Vzdor enormnímu zájmu, jemuž se pramen těšil, a posloužil jako opora výzkumu sahajícího od regionální mikrotopografie až po šíře (a komparativně) založený výzkum skladby řemesel či fungování městské správy, nedočkal se v uplynulých 150 letech edice.

Meritem svazku je edice nejstarší tábořské městské knihy (rychtářského rejstříku). Je opatřena detailním poznámkovým aparátem všude tam, kde jmenované osoby, případně místa či jiné reálie dovolují identifikaci, resp. vysvětlující komentář; rozumí se, že edice je doprovázena rejstříkem osobním a místním (v případě frekventovaných lokalit – vedle Tábora, jehož jméno explicitně přichází všeho všudy jednou, jde o (Sezimovo) Ústí – jsou hesla strukturována mikrotopografickými údaji typu hrad, rynek, klášterišť apod.); velmi užitečný je ovšem

1 Rudolf TECL, *Církevní správa a náboženské poměry v Táboře během druhé poloviny 15. a na počátku 16. století (s edicí účtu tábořských kostelníků z let 1509–1510)*, Tábořský archiv 10, 2000–2001, s. 213–279.

i rejstřík věcný, v němž jsou evidována řemesla, prvky kulturní krajiny (cesta, dědina, louka, mlýn, rybník apod.) i celá řada dalších jednotlivin pozoruhodných z hlediska kulturněhistorického i / nebo jazykového. Neomezenou možnost vyhledávání výrazů či libovolných slovních spojení nabízí potom digitální forma edice, ve formátu .pdf k dispozici na přiloženém CD. Jednotlivé zápisy byly editory očíslovány, což výrazně usnadní orientaci v textu. Ediční zásady obecného rázu i vyplývající ze specifik česky a latinsky (latina se ovšem v editované knize uplatňuje takřka výhradně v datačních formulích) psaných textů jsou vytyčeny v závěru úvodní stati (s. XLIII–XLVII).

Úvodní část tvoří popis pramene a sondy do jeho výpovědní hodnoty; plastickou představu o knize jako celku i formě zápisů rukama jednotlivých písařů poskytuje barevná obrazová příloha (s. 239–254). Popis pramene (složky, filigrány) je následován téměř detektivní analýzou pořadí složek, resp. časového postupu zápisů do rejstříku. Ta vedla mimo jiné k předpokladu, že již zhruba roku 1435 (tedy pár let po svém založení) byl rejstřík opatřen vazbou (a právě odtud se odvíjely ony anomálie v posloupnosti zápisů – s. XI–XII). Vnitřní rozbor knihy se ubírá po několika základních liniích: východiskem je identifikace písařských rukou a mechanismu vedení register – zachyceno bylo celkem 9 písařů s výrazně nestejným objemem let, v nichž přicházejí, a potažmo jimi vyhotovených zápisů, a evidentní je i tolik, že záznamy byly činěny i paralelně více písaři; zajímavým postřehem je např. zmenšující se písmo v postupně zaplňovaném (a evidentně tedy dávno předtím svázaném) rejstříku. Pojednáno je i o formě datací, psaní dnů v týdnu i letopočtů, ale také měnách, které v knize figurují (s. XV–XXI). Nastíněn je systém tábořské správy, resp. především úloha rychtářů (období jejichž úřadů bylo určující z hlediska vnitřního členění rejstříku) v tomto kontextu (s. XXI–XXVI; tamtéž posloupnost rychtářů); a je to právě rychtářský rejstřík, jenž dokládá, že nejspíše v době jeho založení existovala již na Táboře městská rada, a připomínají se také konšelé po boku rychtáře (1435), to vše ještě v době před známým privilegiem císaře Zikmunda (25. ledna 1437), jímž pro Tábor platila práva Starého Města pražského; ohlas (dopad) tohoto privilegia ovšem v žádné formě v rychtářském rejstříku nezachytíme (s. XXIV). Základním závěrem plynoucím z obsahu záznamů v rejstříku je především skutečnost, že ve sledovaném období plnil úlohu, která běžně připadala městským knihám trhovým (tento moment se ostatně odrazil právě v označení rejstříku za

městskou knihu) – trhy, směny a vzdávání nemovitostí (tj. domů i pozemků) v obvodu městského práva stačilo evidovat pouze tímto způsobem. Přitom paralelně – jak svědčí zmínky přímo v rejstříku – v Táboře jedna či více městských knih bylo vedeno (zápis z roku 1435: „... jakož prvé v knihách na Hradišti zapsáno jest“, s. 133, č. 661), dle kontextu snad šlo o knihy sirotčí. Pozornost je konečně věnována i právní stránce obchodních transakcí (purkrecht apod.), a drobným, ale pozoruhodným závěrem, jenž z knihy plyne vcelku jednoznačně, je lichva, která podle všeho ani na Táboře nikdy nezmizela, nebo minimálně od 30. let je doložitelná (souborně s. XX–XXI).

Zprávu o edici městské knihy by se slušelo uzavřít poukazem na základní směry, v nichž lze předpokládat nejvýraznější badatelský profit. V případě městské knihy tábořské – a tento moment byl zmíněn již shora jako jedno z jejích specifík – bychom jen těžko hledali téma, k jehož studiu by dosud neposloužila. Základní jména a tituly eviduje úvodní přehled dosavadního bádání (s. VII–VIII), pohled do bibliografie (s. 233–235) ozřejmí v úplnosti, jak dalece byla nejstarší městská kniha tábořská využita. Část výpovědní hodnoty městské knihy je naznačena i v úvodní stati – za prvé kulturněhistorická, týkající se bezprostředně výpovědi knihy ve vztahu k cenám městských nemovitostí a frekvenci transakcí s nimi (s. XXVI–XXVII), teritoriálního rozptylu venkovských majetků (polnosti, louky, zahrady, mlýny, stodoly a stodolní parcely) pod městským právem, transakce s nimiž se v knize ocitly (s. XXVIII–XXXI), a topografie města (hrad, hradby apod.) a jeho bezprostředního okolí (pomístní jména) ve světle zápisů v knize (XXXII–XXXIII). Za druhé pak jazyková. Detailní pozornost, a v tomto rozsahu je výpověď městské knihy využita vůbec poprvé, je věnována analýze z hlediska češtiny – skutečnost, že jde o datované, až na výjimky (datační formule apod.) výhradně česky psané zápisy, umožňuje zkoumat stav jazyka v jasně vymezeném údobí, a to v zaručeně autentickém znění (v originálu, a nikoli v mladším opisu, nevyhnutelně „kontaminovaném“; s. XXXIII–XLIII).

Přítomným edičním počinem získalo studium (i revize výzkumů starších badatelů, které se nejednou ukazují jako nezbytně minimálně v dílčích ohledech) tábořských dějin v prvních desetiletích existence města spolehlivou pramennou oporu. Ostatně potřeba kritické edice tohoto mimořádně závažného pramene byla pocítována již dlouho, a také záměr na její vydání je staršího data. Je symbolické, že se záslužného úkolu ujal František Šmahel (ve spolupráci s lin-

givistkou Alenou Černou, jež je historikům známa jako editorka Starých letopisů českých), jehož výzkumy založené na studiu městské knihy se datují od počátku 80. let a byly všestranně zužitkovány v syntéze *Dějiny Tábora I/1–2* (1988, 1990), dovedené do roku 1452. Toto dílo se stalo v jistém smyslu završením jedné z etap tábořské historiografie. Po třiceti letech (u příležitosti 600. výročí založení města) se *Dějiny Tábora* dočkají svého pokračování. Díl II by měl obsáhnout léta 1452–1648 a nově vydán bude i díl I. Ze studia písemných pramenů o sobě samých asi jen stěží vzejdou významnější addenda et corrigenda, docela něco jiného ovšem platí o tábořské archeologii, jež za poslední tři desetiletí pokročila velmi významně.² Ve spojení s její výpovědí se mohou ukázat v novém světle i věci zdánlivě dávno známé. Výpověď nejstarší tábořské městské knihy tak stále není uzavřena.

Robert Šimůnek

***The Medieval Chronicle* 11. Erik Kooper – Sjoerd Levelt (ed.), Brill, Leiden – Boston 2019, ISSN 1567–2336; ISBN 978–90–04–34158–6 (hardback); 978–90–04–35187–5 (e-book).**

Časopis *The Medieval Chronicle* založený v roce 1999 z iniciativy Erika Koopera, profesora utrechtské univerzity, předního odborníka v oblasti středověké anglické literatury a kultury a středověké historiografie, zakladatele Společnosti pro středověkou kroniku (*Medieval Chronicle Society*), k publikaci vybraných příspěvků ze stejnojmenných mezinárodních konferencí pořádaných ve dvou- až tříletých intervalech od roku 1996, dospěl již do jedenáctého čísla. Vydávání časopisu se od tohoto čísla ujalo renomované nakladatelství pro publikování odborné společenskovědní literatury Brill Publishers. Přechod k novému vydavateli umožnil lepší grafickou úpravu stránky a užití nového typu písma, především pak umístění poznámek pod text místo na konec studií. Svazek obsahuje jednak

2 Pro ilustraci tu stačí uvést areál hradištěského / tábořského hradu a přiléhajícího hradebního systému, v tábořské městské knize opakovaně zmiňované (Roman LAVIČKA – Ladislav ČAPEK – Jiří FRÖHLICH – Jiří HAVLICE – Rudolf KRAJÍC – Lukáš REITINGER, *Královská založení na jihu Čech za vlády posledních Přemyslovců*, České Budějovice 2016, s. 129–157).

příspěvky ze sedmé mezinárodní konference o středověkých kronikách konané v Liverpoolu v roce 2014 a dodané přímo redakci. Jak konstatují editoři, geograficky zahrnuje území od Iberského poloostrova přes Francii po Flandry, od Walesu po Kypr a od Benátek přes Bavorsko do Polska včetně oblasti Severního moře. Chronologicky zahrnuje období od pozdní antiky do počátku 17. století s těžištěm ve 13.–15. století. Autoři příspěvků se zabývají formálními aspekty historických textů, narativní strategií, vztahem veršů a prózy, latinskými i vernakulárními texty. Významnou inovací oproti předchozím ročníkům je zařazení recenzí prací o středověkých kronikách.

Po předmluvě editorů Erika Koopera a Sjoerda Levelta následuje dvanáct příspěvků publikovaných v angličtině, francouzštině a němčině, vždy s anglickým abstraktem v úvodu.

Marcus Bull (Severokarolínská univerzita v Chapel Hill) se ve studii *Eyewitness and Medieval Historical Narrative* zaměřil na povahu zpráv, v nichž se antičtí a středověcí kronikáři odvolávají na autopsii jako zdroj svých informací a podává analýzu dvou historických textů psaných na základě očitého svědectví – vyprávění o čtvrté křížové výpravě Roberta de Clary a historii Velkého obležení Malty v roce 1565 od Francesca Balbiho di Correggio (1505–1589). Výsledkem podrobné analýzy je konstatování, že autorovo prohlášení o očitém svědectví není automaticky zárukou spolehlivosti, ale že toto svědectví je ovlivněno komplexem interakcí mezi percepcí, pamětí a narativizací.

Dominique Adrian (Lotrinská univerzita, Metz), *La Chronique de Memmingen: histoire et luttes politiques dans une ville d'Empire au XVe siècle*, obrátil pozornost k dosud nevydané Kronice města Memmingen a k jejím autorům, předním městským obchodníkům a politikům, Erhardu Wintergerstovi, který vylíčil dějiny města od bájných počátků do své doby, především však období let 1440–1471, a jeho pokračovateli Heinrichu Löhlinovi, jenž ji dovedl do roku 1497. Oba byli příslušníky opozice proti městskému patriciátu a podávali historii dlouhotrvajících konfliktů z neobvykle osobní perspektivy. Na příkladu Memmingenu ukazuje autor zároveň šíření zájmu o historiografii, který se vyvinul okolo poloviny 16. století v Augšpurku a Norimberku.

Anders Bengtsson (Univerzita Stockholm) si v článku *La rôle du connecteur car (ou nam/enim) dans la prose historique: connecteur interprastique* položil lingvistickou otázku, jaká byla úloha spojky „car“, eventuálně jejich latinských

ekvivalentů, ve staré a středověké francouzštině, přičemž analyzoval frekvenci a funkci této spojky ve starofrancouzských historiografických prozaických textech, v anglonormanském Brutovi, ve Froissartových Kronikách, v Pamětech Philippa de Commyne a v latinské Knightonově Kronice.

Kim Bergqvist (Univerzita Stockholm), *The Vindication of Sancho II in the Crónica de Castilla: Political Identity and Historiographical Reinvention in Medieval Castilian Chronicles*, představuje Kastilskou kroniku sepsanou okolo roku 1300 jako spis zdůrazňující prvenství a význam kastilského krále Sancha II., původce bratrovražedných bojů, a prosazující prvenství a význam Kastilie na Iberském poloostrově a potřebu spojenectví mezi monarchií a aristokracií.

Catherine Blunk (Univerzita Drury, Springfield, USA), *Faux Pas in the Chronicles: What is a Pas d'Armes?*, upozornila na problémy s identifikací „Pas d'Armes“, speciálního typu turnaje v 15. století, ve středověkých kronikách, jejichž autoři neužívali vyhraněnou terminologii a uvedené popisy často nedostávají ke zjištění typu turnaje.

Nicolas Coureas (Kyperské výzkumné centrum, Nikosie) v příspěvku *The Perception and Evaluation of Foreign Soldiers in the Wars of King Peter I of Cyprus. The Evidence of the Cypriot Chronicles and its Shortcoming*, pojednává o cizích vojácích působících na Kypru za Petra I. (1359–1369). Na základě soudobých kronik zkoumá jejich vojenský význam i důvody, proč se kyperská šlechta bránila jejich přítomnosti.

Lisa Demets (Univerzita Ghent), *Toujours loyal. A Middle Dutch Chronicle of Flanders by Jan van Dixmude in Sixteenth-Century Ghent*, analyzuje text středoholandské Znameníte flanderské kroniky (Excellente Cronike van Vlaenderen) ze 16. století, známé též jako Flanderská kronika pseudo-Jana z Dixmude, zapsané v rukopisu Gentské univerzitní knihovny G 6181. Autorka dospěla k závěru, že rukopis představuje nově napsanou („přepsanou“) verzi kroniky. Jejím původcem byl gentský patricij Jan z Dixmude, který upravil text v souladu se svými politickými a společenskými ambicemi. Na základě tohoto textu konstatuje L. Demets úzkou vazbu vlámské historiografie ve Flandrech 15. a 16. století na politickou praxi, zvláště pak v okamžicích krizí a revolt.

Catherine Emerson (Irská národní univerzita Galway) se ve studii *Using an Exemple: Denis Sauvage, Philippe de Commynes and the 'Vieil Exemple'* zabývá ediční strategií Denise Sauvage, editora Mémoires Philippa de Commynes,

který ve svém vydání z roku 1552 jako první použil autorovo označení „Mémoires“, a zamýšlí se nad jeho dnes neidentifikovatelnou rukopisnou předlohou.

Rodrigo Furtado (Univerzita Lisabon), *Reassessing Spanish Chronicle Writing before 900: The Function of Compilation in Oviedo at the End of the Ninth Century*, zjistil na základě analýzy dvou souborů španělských středověkých dějin existenci kompilace univerzálních dějin, která vznikla krátce před rokem 900 v Oviedu a měla uspokojit zájem o čtivé univerzální dějiny v tomto prostředí.

Na základě analýzy Velšských análů obsažených ve Svatodavidské kronice z druhého desetiletí 13. století zjistil Henry Gough-Cooper (nezávislý badatel) ve studii *Decennovenal Reason and Unreason in the C-Text of Annales Cambriae*, že jejich autor, neznámý skotský patriot, vycházel z devatenáctiletého komputistického cyklu a upravil svůj spis tak, že pokrývá „velký cyklus“ 532 let (684–1216), na jehož konci se symbolicky objeví velšský panovník Llywelyn Fawr aby vedl Velšany k osvobození od cizí nadvlády.

John Melville-Jones (Univerzita Západní Austrálie – Crawley), *The Battle of Gallipoli 1416: A Detail Rescued from a Chronicle*, srovnává dvě dochované verze listu benátského velitele Petra Loredana o bitvě Benátčanů s Turky u Gallipoli 29. května 1416. List je dochován jednak v soudobé kronice Antonia Morosiniho a v pozdějším spisu Maria Sanuda *De origine urbis Venetae et Vita omnium ducum*. Autor se přitom zaměřil na skutečnost, že Mario Sanudo vynechal informaci o incidentu popsáném v listu, a dospěl k závěru, že nešlo o opomenutí, ale o záměrné vynechání příslušné pasáže, a to nejspíše proto, že se týkala Mariova vzdáleného příbuzného Dolfina Verniera.

Příspěvek Grischy Vercamera (Historický ústav Tadeusze Manteuffela Polské akademie věd, Varšava) *The Origins of the Polish Piast Dynasty as Chronicled by Bishop Vincent of Kraków (Wincenty Kadłubek) to serve as a Political Model for His Own Contemporary Time*, je zaměřen na vylíčení počátků Piastovců v Kronice krakovského biskupa Vincenta Kadłubka, který na rozdíl od autora nejstarších polských dějin Galla Anonyma bez zábran líčil panovníky nové dynastie jako usurpátory a nehledal jejich genealogickou návaznost na předchozí dynastii. Jeho podání považuje G. Vercamer za politický model pro Kadłubkovu vlastní dobu a varování pro současné Piastovce. Podle Kadłubka nejsou důležité králové, ale potřeby lidu. Pokud polští králové nejednají v zájmu svého lidu, mají být sesazeni. Protože rozhodující u Vincenta byl lid, krakovský biskup nepotře-

boval prokazovat kontinuitu vládnoucí dynastie, jako většina soudobých evropských historiků.

Recenzní část časopisu je věnována anglickému překladu italské Kroniky Amadi od Nicolase Courease a Petera Edbury (Karl Borchardt) a francouzskému překladu Staročeské kroniky tzv. Dalimila s komentářem a obsáhlou studií Eloïse Adde (Ivan Hlaváček).

Jedenácté číslo časopisu uzavírá edice anglické Kroniky o Nizozemí ze 17. století, jejíž počátky sahají zpět ke středověké tradici holandských kronik (*Anthony Munday's 'Briefe Chronologicall Suruay Concerning the Netherlands' and the Medieval Chronicle Tradition of Holland in the Early Modern Period: Introduction and Edition*). Edici připravil Sjoerd Levelt.

Publikované příspěvky se, jak je u časopisu *The Medieval Chronicle* obvyklé, vyznačují vysokou odbornou úrovní. Chvályhodná je také snaha editorů zařazovat tématicky různorodé příspěvky, stejně jako příspěvky z různých geografických a společenských prostředí, což umožňuje srovnávání historiografických textů z různých oblastí Evropy a zjišťování jejich společných rysů i místních specifíků.

Marie Bláhová

Akteure mittelalterlicher Aussenpolitik: Das Beispiel Ostmitteleuropas, Stephan Flemmig – Norbert Kersken (ed.), Tagungen zur Ostmitteleuropaforschung 35, Verlag Herder – Institut, Marburg 2017, 380 s. ISBN: 978–3879694150.

Recenzovaný sborník je dalším z řady výstupů každoročních zasedání či konferencí (Tagungen zur Ostmitteleuropaforschung) v německém Herder-Institut v Marburgu. Jeho redaktori tentokrát zaměřili svoji pozornost na činitele zahraniční politiky, a to z nejrozmanitějších úhlů, v obvyklém zájmovém území – ve středovýchodní Evropě. Podle zařazených příspěvků do takto vymezené středovýchodní Evropy redaktori počítají východní část Německa včetně Saska, Braniborska a Pomoří přes Česko, Polsko, Uhry až po pobaltské státy Litvu, Lotyšsko a Estonsko. Celkově do sborníku přispělo 16 historiků z Německa, Česka, Polska, Litvy a asi Ruska v 17 příspěvcích.

Posuzovanou monografií otevírá programová stať redaktorů Stephana Flemiga a Norberta Kerskena, *Akteure und Instrumente mittelalterlicher Aussenpolitik im östlichen Mitteleuropa*, upozorňující jak na nejrozličnější činitele, tak na prostředky tehdejší mezinárodní diplomacie. K úvodní stati se přimyká rozsáhlý přehled dosavadních výzkumů na tomto poli od Norberta Kerskena, *Aussenpolitik in spätmittelalterlichen östlichen Mitteleuropa. Ein Forschungsbericht*. Stejně tak na samotný závěr monografie jakési shrnutí a komparaci rysů diplomacie na západě a východě Evropy přináší závěrečná stať Martina Kintzinger, *Spätmittelalterliche Aussenbeziehungen im Westen und Osten Europas. Ein Tagungsresümee*.

Z české strany se na monografií podíleli dva čeští historikové, ale české téma je obsaženo též ve třetím příspěvku německého historika, jemuž se budeme podrobně věnovat níže. Přehled problémů spojených se zkoumáním zahraniční politiky Českého království ve 13. století otiskl Robert Antonín, *Akteure und Mechanismen in der Aussenpolitik der letzten Přemysliden*. Na něj v jistém smyslu navázala důkladným rozbohem trenčínských a vysegrádkých jednání Jana Lucemburského, Kazimíra Velkého a Roberta z Anjou Lenka Bobková, *Die Verhandlungen zwischen Böhmen, Polen, dem Deutschen Orden und Ungarn in Trentschin und Visegrád im Jahre 1335*. Do určité míry se českých dějin dotýká příspěvek o zahraniční politice polských magnátů, mezi kterými zvláště ve 30. letech 15. století byli i podporovatelé či spojenci českých husitů, kteří se dokonce zúčastnili vojenského tažení do Čech v roce 1438, srov. Dariusz Wróbel, *The Polish Magnates as the Sovereign Subject of Foreign Politics during Interregnum and Minority of Rulers (1382–1386, 1434–1438)*. Je nutno ještě dodat, že na závěr monografie je otištěn seznam zkratk, rejstřík a medailonky autorek a autorů.

Z hlediska českých dějin je ovšem nejpozoruhodnější příspěvek Uwe Tresa, *Gewalt und Diplomatie. Böhmisches Aussenpolitik in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*. Autor totiž ve svém článku vyostřil rozpor mezi českou diplomacií a aktivní českou vojenskou mocí, jež vzešla z husitské revoluce, a stala se oporou pohusitského nestabilního státu. Na začátku Tresp vychází z tradičních východisek hodnocení tohoto období: z pohusitské konfesionální a národnostní dezintegrace České koruny a její „kacířské“ izolace v křesťanské Evropě. Vzápětí staví do centra pozornosti vzestup vůdce utrakvistické šlechty, pozdějšího

gubernátora a „národního“ krále Jiřího z Poděbrad, jenž od počátku usiloval o opětné scelení země včetně revindikace českých lén v Římskoněmecké říši a o zvýšení prestiže a vymanění se z izolace v Evropě.

Autor poté definuje a analyzuje hlavní směry české zahraniční politiky pod taktovkou gubernátora a krále Jiřího Poděbradského: Revindikace českých lén v sousední Římskoněmecké říši, znovuzačlenění české monarchie do kruhu středoevropských mocností a dynastií a začlenění České koruny do křesťanské Evropy. Česká revindikace lén usilovala obnovit rozsah lén z doby Karla IV. a stala se součástí všech pohusitských volebních kapitulací českých králů od Zikmunda Lucemburského v roce 1436. V době Jiřího Poděbradského byla s pomocí odstrašující vojenské moci nejprve prosazována například proti Sasku v letech 1450–1454 a teprve po jeho zvolení českým králem byla vojenská expanze nahrazena v letech 1458–1460 politikou uzavírání smluv tzv. erbanuňků (dědičných spolků) posilovaných uzavíráním aliančních svatebních smluv například se Saskem, Braniborskem, Bavorskem a Uhry (s. 217–218). Další smlouvy o přátelství a pomoci uzavřel Jiří z Poděbrad s Rakousy v roce 1459, s Polskem v roce 1462 a Francií v roce 1464. Po opuštění plánu na zvolení římským králem nabídnutém mu bavorskými Wittelsbachi Poděbrad znovu podpořil císaře Fridricha III. v roce 1463 a tak neustále upevňoval postavení České koruny jako středoevropské velmoci. V souvislosti s narušením nejdůležitějšího vztahu království k římské kurii po zrušení kompaktát papežem Piem II. v roce 1462 vznikl Poděbradův mírový plán s návrhem jakési federace křesťanských států Evropy a odmítnutím svrchovaných nároků papežství a císařství, jež tak měly být vyřazeny z rozhodování o integraci husitské monarchie do křesťanské Evropy. Tresp při časté idealizaci mírového plánu a jeho aktualizace v souvislosti s moderní integrací Evropy upozornil, že reálně byla tato tzv. Poděbradova mírová politika ovlivňována a modifikována vojenskou mocí České koruny, jež také stála za vzestupem husitského státu mezi velmoci střední Evropy (s. 221).

Tresp má hodně co říci právě k posledně uvedenému vztahu mírové politiky a vojenské moci Českého království. Může zde vycházet ze své průkopnické knihy *Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*, Paderborn 2004, objevující v českých zemích kapitálový trh s kapitalistickými podnikateli obchodujícími s pronajímáním českých žoldněrů. V recenzovaném příspěvku charakterizoval český dezintegrováný

stát jako politického trpaslíka s velkými vojenskými silami. Právě válečnou sílu husitských Čech a Moravy využíval gubernátor a král Jiří z Poděbrad jako prostředek v prosazování své zahraniční politiky (s. 222). Podle autora vedl Jiří z Poděbrad agresivní politiku s vojenskými vpády proti svým sousedům: Sasku v letech 1450 a 1454–1459, Rakousku v letech 1458 a 1463 a lénům Hohenzollernů v Dolní Lužici a také proti Frankům v roce 1461.

Na základě již uvedené Trespovy knihy závěrem autor uvedl dokonce přímý vliv trhu s žoldněři na zahraniční politiku. Trhy s žoldněři v Českém království a ve švýcarském spříseženstvu představovaly nejdůležitější takové trhy ve střední Evropě. Využívala je jak česká a moravská šlechta se svými družinami, tak zájemci ze zahraničí. Král Jiří z Poděbrad nařídil v roce 1462, že každé verbování českých žoldněřů pro zahraničí je možné pouze s královským povolením a dokonce doporučoval, pro koho se má verbovat. Tím využívání českých žoldněřů v zahraničí podřídil zájmům české politiky (s. 225). Navíc někteří příslušníci české a moravské šlechty, kteří působili jako váleční podnikatelé, žoldněři nebo tiší společníci těchto podnikatelů, působili přímo v okolí krále Jiřího Poděbradského jako jeho švagr Jan Calta z Kamenné Hory na Chomutově, Racek z Janovic a Jaroslav Lev z Rožmitálu. Všichni jmenovaní se podíleli na zprostředkování českých žoldněřů do Bavorska – Landshutu v letech 1460 a 1461.

V zajímavém příspěvku Tresp nicméně píše o Poděbradově sporném povýšení na trůn a jeho sporném království jako šlechtického povýšení proti zástupcům konkurenčních dynastií (s. 215 a 218). Nerozumím, co je na Jiřího království sporného? Snad, že měla být dána přednost dynastickým nárokům, plynoucím z příbuzenství s českými králi? Ale autor nebere do úvahy, že České království bylo již po vymření Přemyslovců a poté Lucemburků volebním královstvím. Pokud autor váhal na s. 220 přisoudit mírový plán Antoniu Marinimu nebo králi Jiřímu z Poděbrad, tak je od Františka Palackého známo, že základ plánu pocházel od Mariniho již v roce 1461. Na rozdíl od autora bych také nebyl tak akurátní, že ve věci usilování o římskoněmeckého krále by nešlo o českou zahraniční politiku, ale říšskou (s. 219). Česká koruna patřila sice k Římskoněmecké říši, nicméně tento vztah se po vypuknutí husitské revoluce natolik uvolnil, a husitští politici, stejně jako pohusitští čeští králové včetně Poděbrada si počínali zcela suverénně, což dokazoval nejen mírový plán, ale i fakt, že kurfiřtské kolegium se rozpadlo, na což poukázal před několika lety již František Šmahel.

Uvedené výtky jsou ovšem okrajové a nijak se nevztahují k hlavním závěrům studie. Poukaz na obratné Poděbradovo využívání jak vojenských sil, případně jen jejich odstrašující síly a výhružného potenciálu, střídané diplomatickými prostředky uzavíráním smluv a svatebních dohod po roce 1458, jakož i vysokou diplomacií v podobě ještě pozdějších mírových poselstev, je domnívám se zcela na místě. Některé české vojenské výpady do zahraničí se odehrávaly dokonce současně s realizací mírového plánu a rovněž samotný trh s žoldáky jako nástroj zahraniční politiky král Jiří z Poděbrad využíval až po roce 1462. Jiří z Poděbrad jako obratný feudální politik používal všechny prostředky, jež mu doba umožňovala, od vojenských až po mírová poselstva. A možná ne naposledy je pro českou stranu nejzajímavější samotný úhel pohledu německého historika na husitské království Jiřího z Poděbrad, charakterizující ho jako středoevropskou velmoc s odstrašující a hrozivou vojenskou silou, využívanou v zahraniční politice a zděděnou ovšem z doby husitské revoluce.

Jiří Jurok